

SOCIAL MARGINALITY IN ROMANIAN COUNTRIES IN THE MIDDLES AGES AND EARLY MODERN AGE

Sorin Bulboacă, Assist. Prof., PhD, "Vasile Goldiș" West University of Arad

Abstract: The study aims to explain some lesser known aspects of medieval and early modern Romanian society regarding the begging, kidnapping girls, prostitution, social marginality, based on investigation of springs, medieval documents. A negative phenomenon in the Romanian Countries in the Middle Ages is that of prostitution, as recorded by foreign travelers who are passing through Transylvania, Moldavia and Wallachia. They were a "social evil" that could not be eradicated, despite the prohibitions imposed by the Church.

In the Middle Ages, in the Romanian, clandestine prostitution was a phenomenon beyond the law. Prostitutes (Romanian, Gypsy, and women from other Balkan peoples) - unmarried girls (who lost their virginity as a result of abuse, sometimes at an early age), separated or widowed women, persons practicing certain professions doing their "job" in cities especially in the pubs and in salong the roads crossed by armies, the Turkish rayas Bender Hotin, Braila, Giurgiu. In larger municipalities define spaces moral corruption, seedy streets, dangerous places, shelters, churches sometimes abandoned baths, bridges, pubs etc. In the absence of statistical nature documentaries is impossible to estimate the number of widows who practiced prostitution.

Moreover, any sexual relationship outside of marriage is considered a grave sin and a crime punishable by both ecclesiastical canon and by a civil penalty, be it the tribute, beating or imprisonment. Church tries to circumscribe the small family sexuality, avoid infanticide (abortion), bastards, prostitution. Traditional Romanian community repudiated and forbidden sexual relations repressed the min various ways. Come into the world without you, bastards ("flower children") are sometimes rejected by both parents.

Decrees ecclesiastical council of Buda (1279) expressly forbade the practice of cohabitation throughout the Kingdom of Hungary, including Transylvania. Catholic priests were forbidden to officiate marriages in secret wedding ceremony will take place onl yin the church. In Transylvania, the Catholic Church, but in the sixteenth and seventeenth centuries and Calvin Church burned witches. Also, sodomy (homosexuality) was punishable by death by burning at the stake, in Fagaras Statutes (1508). Kidnapping girls still usually in the eighteenth century Transylvanian Romanian villages, so that in 1653, Transylvania Approved Constitutions provide for severe penalties for young people who abduct their wedding, including the death penalty, if the front or she does not agree or if the parents have not consented.

Key words: *social marginality, church, prostitution, kidnapping girls, witches*

Studiul își propune să explice câteva aspecte mai puțin cunoscute din societatea românească medievală și premodernă, referitoare la cerșetorie, răpirea fetelor, prostituție, marginalitate socială, pe baza investigării izvoarelor, documentelor de epocă. Fără a ne propune o abordare exhaustivă a unei problematici atât de complexe, vom jalona un tablou sintetic al marginalității sociale în Țările Române în veacurile XVI – XVII.

În Europa, în Evul Mediu, **practica drogării** era legată de supunerea față de forțe malefice, fiind asimilată cu păcatul și cu viciul. În statele france din Orientul Apropiat sau în ținuturile apropiate Islamului, mestecarea sau fumarea cânepii se practica de către oameni din diverse categorii sociale. Până și în Europa, pulberea de mac, recoltat din Asia, venea în Italia, între 1200-1250 și trecea drept ”mirodenii” sau fiole medicinală. Senzațiile bizare, impresiile psihedelice, deviațiile cerebrale generate de acest consum nu erau descrise și deci nu constituiau subiectul cronicilor medievale ¹.

Vrăjitoria era asimilată, în perioada medievală, cu erezia, iar Inchiziția îi urmărea pe vrăjitori și vrăjitoare, pentru a-i judeca, condamna și arde pe rug, deoarece închinându-se diavolului și semnând un pact cu el sau ținând în slujba lor demoni închiși în oglinzi, inele ori fiole, ei întorceau spatele adevăratei credințe. Creștinilor prinși de Inchiziție că practicau vrăjitoria, li se acordau 8 zile pentru a renunța la Satan, a abandona practicile magice și a arde cărțile de vrăjitorie. În veacurile XIII-XVI, în Europa medievală, zeci de mii de persoane (mai ales femei în vârstă) au fost arse pe rug, acuzate de magie, ocultism, vrăjitorie ².

Confundarea progresivă a ereziei cu vrăjitoria permite ca vinovații să fie urmăriți fără deosebire, de către tribunalele bisericești sau de către cele laice. Erau condamnate sever de Inchiziție următoarele practici ale vrăjitorilor: folosirea magiei pentru căutarea de comori sau găsierea unor obiecte pierdute, utilizarea magiei în scopul de a vătăma sănătatea sau bunurile cuiva, folosirea magiei în scopul de a provoca moartea cuiva, dezgroparea unor morți (în vederea unor operațiuni magice), ajutorul cerut duhurilor rele, înlesnirea unei iubiri vinovate (nelegiuite) prin intermediul ocultismului ³. Lupta împotriva vrăjitoriei a cuprins simultan țări catolice și state protestante, în veacul al XVI-lea, în Europa ⁴. Acuzațiile de vrăjitorie vizau

¹ Robert Fossier, *Oamenii Evului Mediu*, Editura Artemis, București, 2011, p. 24-25.

² Jean Delumeau, *Frica în Occident (secolele XIV-XVIII). O cetate asediată*, vol. II, Editura Meridiane, București, 1986, p. 266-269.

³ *Ibidem*, p. 281.

⁴ *Ibidem*, p. 285-287.

mai ales femeile bătrâne, iar multe dintre ele erau văduve. Erau acuzate că îmbolnăvesc sauucid, că dezlănțuie furtuni și fac farmece asupra oamenilor⁵.

Marginalii în Țara Românească și Moldova în Evul Mediu

Excluderea socială funcționa implacabil în cazul sinucigașilor, una dintre puținele situații în care Biserica intervenea cu intransigență, prin preoții satelor, în problemele legate de marginalizare și excludere⁶. În Țările Române funcționa și marginalizarea generată de practicarea meseriilor ilicite⁷: călău, prostituată, cioclu, ”artist” etc. Românii se fereau să devină călăi, această ocupație fiind apanajul țiganilor sau al tătarilor, ambele categorii având un statut social inferior iar pravilele menționează explicit marginalizarea ”artiștilor”⁸.

În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova, răpirea unei fete era pedepsită cu moartea, dacă nu intervenea o răscumpărare cu bani a vinei. Pedepsa pentru răpire se aplica și atunci când victima era o femeie măritată sau o văduvă, percepându-se până la 60 de zloți. Căsătoria răpitorului cu fata răpită nu excludea plata amenzii⁹. Gloaba (amenda) pentru răpire de fată se numea *dușegubină* (pierderea sufletului), fiind plătită de către toate stările sociale¹⁰. Mitropolitul Țării Românești, Antim Ivireanul, le cerea preoților ca, în cazurile de răpire, pe răpitori ”să nu –i cununați, nici la biserică să-i primiți și să aibă voie protopopol să- globească pre fată cu bani 200, iară pre fecior cu bani 400”¹¹.

Un fenomen negativ în Țările Române în evul mediu este cel al **practicării prostituției**, fapt remarcat de călătorii străini, aflați în trecere prin Transilvania, Moldova și Muntenia. ”Curvia” însemna în limba românească veche și ”prostituție” dar și ”practicarea unor relații sexuale extraconjugale”¹². Văduvele erau privite ca niște virtuale destrăbălate. Nu putem cuantifica amploarea fenomenului prostituției dar Dan Horia Mazilu susține că numărul femeilor ravuri ușoare, al prostituatelor chiar, era la noi însemnat. Ele reprezentau un „rău

⁵*Ibidem*, p. 289-290.

⁶ Bogdan Alexandru Halic, *Civilizația tradițională românească în secolele XIV-XVI*, în ****Istoria Românilor* (tratat), vol. IV, ediția a II-a revăzută și adăugită, coord. acad. Ștefan Ștefănescu, acad. Camil Mureșanu, acad. Ioan Aurel Pop, Editura Enciclopedică, București, 2012, p. 751.

⁷*Ibidem*, p. 752.

⁸ Dan Horia Mazilu, *Lege și fărădelege în lumea românească veche*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 52.

⁹ Camil Mureșanu, Ioan Aurel Pop, Tudor Teoteoi, *Organizarea judecătorească*, în ****Istoria Românilor*, vol. IV, ediția II-a, revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2012, p. 232.

¹⁰*Ibidem*, p. 233.

¹¹ Apud Dan Horia Mazilu, *Văduvele sau despre o istorie la feminin*, Editura Polirom, Iași, 2008p. 315.

¹²*Ibidem*, p. 305.

social” ce nu putea fi eradicat, în pofida interdicțiilor impuse de Biserică. Numărul nevoiașelor (“marginale”, trăind la periferia societății) care înfruntau riscuri mari (bătaia, mutilarea, privarea de libertatea, contactarea unor boli venerice, conflictele cu forțele de ordine și oprobriul rezervat de lumea onorabilă unor ființe plasate la marginea societății) și încercau să facă rost de bani prin vânzarea trupului sporea permanent¹³.

Domnul Moldovei, Vasile Lupu (1634-1653), a impus măsuri dure de pedepsire a prostituatelor din Moldova, la care este martor Paul de Alep: ”...obosise tăindu-le nasul, făcând cunoscut în mod public [crimele lor] și înneccându-le cu miile, [totuși] a rămas neputincios”¹⁴. De asemenea, *Pravila lui Vasile Lupu* îl condamna la temniță, pe o durată limitată, pe preotul seducător de văduve.

Călătorul englez, Robert Bargrave, educat într-un mediu puritan, constata, la 7 octombrie 1652, în Moldova, ”...libertatea extraordinară pe care o au femeile în toată țara, atât cele căsătorite, cât și cele necăsătorite, căci ne-au îngăduit să dormim în aceeași odaie cu ele și aproape de paturile lor...”¹⁵. Același Robert Bargrave remarca, la 9 octombrie 1652, libertinajul femeilor într-un sat din apropierea Bârladului și care probabil practicau prostituția¹⁶. Evlia Celebi remarca la Iași, în capitala Moldovei, în timpul domniei lui Ștefăniță Lupu(1659-1661), existența caselor de toleranță, pentru practicarea prostituției¹⁷, precum și comportamentul imoral al femeilor stricate din Iași, care stau în cârciumi¹⁸.

În Evul Mediu, în Țările Române, prostituția a fost un *fenomen clandestin*, dincolo de lege. Prostituatele (românce, țigănci, evreice, dar și femei din alte popoare balcanice) – fete nemăritate (care și-au pierdut fecioria în urma unor abuzuri, uneori la vârste fragede), femei despărțite sau văduve, persoane ce practicau anumite profesii (slujnice prin hanuri,

¹³*Ibidem*, p. 306-307.

¹⁴ Mărturia lui Paul de Alep, în ****Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, , Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 56.

¹⁵*Ibidem*, vol. V, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, p. 487.

¹⁶*Ibidem*.: ”...Ne-am dus la Bârlad prin păduri încântătoare, dar rele pentru căruțe; am prânzit într-un sat sărac într-o casă plină de femei care erau aproape goale, și care în loc de îmbrăcăminte nu aveau decât o sobă pentru a se încălzi...”.

¹⁷*Ibidem*, vol. VI, p. 484.

¹⁸*Ibidem*, vol. VI, p. 485: ”...Femeile ușoare din acest oraș, zise gazde, stau în cârciumi. Ele poartă un fel de rochii pestrice din atlas, din stofă de mătase și de catifea și se încălță cu papuci cu tocuri înalți și împodobite cu cuie cu capete mari și aurite. Ele stau cu capul golși cu părul negru despletit. Oferind celor care le ies în cale frumusețea lor și plăcerile trupești, ele plătesc, ca dare, beifului Moldovei, șase pungi pe an... În felul acesta, și după îmbrăcăminte se cunoaște dacă o femeie este sau nu de moravuri ușoare...”.

cârciumărese) își făceau „meseria” în orașe mai ales, în cârciumi și hanuri, de-a lungul drumurilor străbătute de oști, în raialele turcești Tighina, Hotin, Brăila, Giurgiu.

Cârciumile și hanurile erau locurile cele mai propice în evul mediu pentru racolarea clienților dar și spații ale desfrâului căutate de prostituate. În localitățile mari se definesc spațiile corupției morale, ulițele rău famate, locurile periculoase, adăposturile, uneori chiar bisericile părăsite, băile, podurile, cârciumile, etc. În absența unor informații documentare cu caracter statistic este imposibilă estimarea numărului văduvelor care practicau prostituția¹⁹. Invocarea sărăciei drept motiv al peacticării prostituției de către o văduvă (sau dacă a comis un adulter dovedit) atenua, dar nu anula culpa. Legea îi dădea voie judecătorului să admită acest motiv (în urma unei cercetări riguroase a situației văduvei), putând să îndulcească sau să agraveze pedeapsa²⁰. Gloabele pe care slujbașii domniei sau ai marelui vornic, globașii și globnicii, le adunau de la destrăbălați și destrăbălate, competând veniturile vistieriei, sunt prevăzute în legislația scrisă a Țărilor Române din veacul al XVII-lea²¹.

Unele văduve (datorită sărăciei) erau implicate în practicarea așa-numitei *prostituții ocazionale*, prilejuită de folosirea fetelor de către mame sau tați în schimbul unor câștiguri bănești. Văduvele, în Țările Române, în Evul Mediu, conform dreptului canonic ortodox, nu aveau voie să se recăsătorească decât după trecerea unui an („anul de jale”) de la moartea soțului, din considerație și respect față de defunct²².

Prostituatele au propagat o serie de boli, mai ales sifilisul și alte boli venerice²³. **Sodomia** (homosexualitatea) era considerată de **Îndreptarea legii un păcat de moarte**. Sunt condamnate în evul mediu românesc pedofilia, homosexualitatea, lesbianismul, pedeapsa fiind foarte grea: moartea prin tăierea capului și prin arderea trupurilor. Fiind vorba despre un păcat și un delict în același timp, sodomitul este condamnat mai întâi de judecătorul bisericii care îl afurisește, iar apoi de tribunalele laice care îl condamnă la moarte și îl execută. De altfel, orice relație sexuală în afara căsătoriei este considerată un păcat **grav și un delict** pedepsit atât prin canon bisericesc, cât și printr-o pedeapsă civilă, fie că este vorba de gloabă, de bătaie sau de închisoare. Sunt pedepsite, în Țara Românească și Moldova, în sec. XVII-XVIII, delictе sexuale ca: amestecarea de sânge, curvia, preacurvia (adulterul), răpirea, stricarea fecioriei etc. Biserica încearcă să circumscrie sexualitatea în cadrul restrâns al familiei, să evite

¹⁹ Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 307.

²⁰ *Ibidem*, p. 308.

²¹ *Ibidem*, p. 309.

²² *Ibidem*, p. 174-175.

²³ *Ibidem*, p. 308.

infanticidul (avortul), bastarzii, prostituția²⁴. Misionarul catolic Bartolomeo Bassetti (mort în 1644), aflat în Moldova, remarcă în 1642, larga răspândire a obiceiului răpirii fetelor în vederea căsătoriei²⁵.

Concubinajul era interzis, fiind asimilat curviei, concubinii fiind excomunicați de biserica ortodoxă. La nivelul parohiei, preotul trebuia să vegheze și să predice împotriva practicării unor astfel de relații. Comunitatea românească tradițională a repudiat relațiile sexuale neîngăduite și le-a reprimat în diverse feluri. Femeile de moravuri ușoare erau transmițătoare a diverse boli venrice, în primul rând sifilisul²⁶. În timpul campaniilor militare, violența sexuală era un fenomen obișnuit, iar văduvele se numărau atunci printre cele mai numeroase victime²⁷.

Dincolo de amendă, se practică și **întemnițarea** celor vinovați de delictes sexuale. Tineri și fete, amanți și amante, bărbați și femei ajung în închisorile domnești, unde sunt pedepsiți câteva zile, câteva săptămâni sau câteva luni. Măsura se aplică uneori chiar și după perceperea gloabei, închisoarea fiind considerată ca unica soluție de a-i ține la distanță pe parteneri, mai ales atunci când trăiesc în aceeași parohie iar șansele de a recădea în păcat sunt destul de mari. Veniți pe lume fără a fi doriți, **bastarzii** („copii din flori”) sunt uneori respinși de ambii părinți. Pentru a evita un eventual infanticid, clericii caută cât mai repede o soluție viabilă: rudele, adopția și în fine, Orfanotrofia. Arhiepiscopul catolic Marco Bandini remarcă în Moldova, în anul 1647, că cerșetorii ”primesc pomeni generoase” în cinstea Sfintei Vineri²⁸. Paul de Alep remarcă, la mijlocul veacului al XVII-lea, situația tristă a orfanilor din Țara Românească și Moldova, nevoiți să cerșească pentru a-și asigura traiul zilnic²⁹.

Ofițerul german **Erasmus Heinrich Schneider von Weismantel** (1688-1749), în călătoria sa prin Moldova, în 1710-1714 remarcă, situația grea a oamenilor săraci, care atunci când le moare cineva drag din familie, sunt obligați să apeleze la mila publică, pentru a obține

²⁴ Ovid Sachelarie, Nicolae Stoicescu, *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, Editura Academiei Române, București, 1988, p. 180, 119-120, 207-208. Vocile gloabă, dușegubină și concubinaj.

²⁵ ****Călători străini despre Țările Române*, vol. VII, p. 54: ”...Văzând că în fiecare zi sunt răpite fete tinere sub cuvântul luării lor în căsătorie...”.

²⁶ Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 310-311.

²⁷ *Ibidem*, p. 314.

²⁸ ****Călători străini despre Țările Române*, vol. V, p. 343.

²⁹ *Ibidem*, vol. VI, p. 298: ”...În Moldova și în Țara Românească, orfanii rătăcesc <de colo până colo > cu cărțile lor și răpesc din timpul oamenilor cu milogelile lor...”.

bani necesari pentru înmormântare³⁰. De asemenea, femeile care nășteau copii nelegitimi („din flori”) erau pedepsite³¹. Unii părinți săraci, la începutul veacului al XVIII-lea, care trăiau în sudul Moldovei (în regiunea ocupată de tătari) își dădeau zălog copiii, pentru o vreme, turcilor și tătarilor, pentru a sluji ca robi, în schimbul unor sume de bani, până când părinții îi puteau răscumpăra³². Același ofițer german - Erasmus Heinrich Schneider von Weismantel – observa cădesfrâul și adulterul erau pedepsite în Moldova, prin amenzi bănești³³.

Erau văduve care atrăgeau diferite suspiciuni asupra lor din partea comunității, mai ales legate de practicarea magiei, a vrăjitoriei, ocupându-se cu gihicitul, descântatul, realizarea de farmece malefice. Vrăjitoarele legau și dezlegau, ”faceau” de dragoste, stimulau recoltele sau le compromiteau, sporeau fertilitatea femeilor sau dimpotrivă o stârpeau, știau să manevreze ierburi și poțiuni miraculoase, interveneau adesea distructiv în viața cuplurilor, cauzau suferințe și răspândeau boli, stârneau conflicte etc.³⁴.

Marginalii în Transilvania medievală

Decretele conciliului ecleziastic de la Buda (1279) interziceau în mod expres, practica concubinajului în întreg regatul Ungariei, inclusiv în Transilvania.³⁵ Aceleși decrete bisericesti de la Buda condamnă și interziceau prostituția. Prostituatelor le era interzis accesul în biserici, în cetăți, Tîrguri sau sate, pe moșiile nobiliare sau eclezistice, Biserica

³⁰*Ibidem*, vol. VIII, p. 355: ”...Când moare la ei un sărac și nu are cu ce să fie înmormântat, atunci ei culcă mortul pe o scândură și o scot pe uliță ca trecătorii să dea ceva pentru îngroparea lui...”.

³¹*Ibidem*, vol. VIII, p. 356: ”...Dacă o fată greșește și este dovedită ca desfrănată, sau chiar are un copil din flori, atunci este tunsă sau trebuie să umble ca femeile cu capul acoperit...”.

³²*Ibidem*, p. 359: ”... Ba chiar părinții, când au nevoie de bani și nu se pot salva altfel își iau copiii și îi amănatează turcilor și tătarilor în schimbul a 10-20 sau 30 de taleri, și acești copii trebuie să rămână în robie până când îi pot răscumpăra părinții, iar în caz contrar dacă nu pot să-i răscumpere la sorocul hotărât atunci rămân sclavi sau trebuie să se turcească...”.

³³*Ibidem*, p. 361: ”...Desfrâul și adulterul vădit se pedepsesc și la ei, dar nu cu viața. Dacă o femeie necăsătorită are un copil din flori atunci ea trebuie să dea [dacă stă] la Iași 12 taleri imperiali, iar la țară doar pe jumătate sau încă și mai puțin. Îndată ce plătește acești bani nu mai are a se teme de nici o altă pedeapsă, chiar dacă ar mai avea zece copii din flori unul după altul, ci numai să plătească oricând această sumă. Femeile măritate dovedite de adulter sunt despărțite de bărbat de către vlădică și rămân despărțite după voia acestuia, dar nu sunt supuse la altă pedeapsă decât numai în bani. dar și fetele care sunt ademenite și au fost dovedite în chip vădit sunt închise, dar după plata amenzii sunt iar slobozite...”.

³⁴*Ibidem*, vol. V, p. 321-322.

³⁵ Șerban Turcuș, *Sinodul general de la Buda (1279)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca, 2001, p. 234.

catolică urmărind stârpirea prostituției.³⁶ Sinodul general de la Buda interzice vrăjitoria și farmece, inclusiv ” ...pe cei care din răutate au creat fierturi pentru avort...”³⁷ Preoților catolici le era interzis să officieze căsătorii în ascuns, ceremoniile nuptiale urmând a avea loc numai în biserică³⁸. În orașele săsești din Transilvania, acuzația de *curvășărie* era exprimată și în cazul adulterului ori al concubinajului. Jignirile publice la adresa persoanelor (mai ales femeilor) cărora li se reproșa un comportament sexual deviant reprezentau, în consens cu prescripțiile vestimentare din epocă, cele mai importante aspecte ale eforturilor pentru impunerea noilor concepte morale protestante în domeniul public și privat³⁹.

În Transilvania, Biserica Catolică, dar, în veacurile XVI și XVII și Biserica Calvină au ars pe rug vrăjitoarele⁴⁰. În anul 1565 au fost arse pe rug 5 vrăjitoare iar în anul 1584 încă 10 vrăjitoare au fost condamnate. În orașul Sighișoara au fost arse pe rug 10 femei, între anii 1670-1700. În veacul al XVII-lea, la Brașov sunt cunoscute arderi pe rug a 12 vrăjitoare. În orașul Sibiu, unde fuseseră organizate Sabate ale vrăjitoarelor pe muntele din apropierea Ocnei Sibiului, au fost înecate și apoi arse pe rug 6 vrăjitoare. Alte procese și execuții ale vrăjitoarelor au avut loc și la Mediaș, Tîrgu Mureș și Sebeș⁴¹.

Reverendul anglican Edmund Chishull (1670-1733), absolvent al prestigioasei Universității Oxford, în călătoria sa prin Transilvania, în mai 1702, remarcă amploarea

³⁶*Ibidem*, p. 234-235: ”... De vreme ce de pe urma vecinătății femeilor decăzute și mai ales a acelor care se prostituează în văzul lumii, care își pun cu nepăsare trupurile la vânzare pentru un preț de nimic sau pentru un dar, li se trage multora cu precădere prilej de a păcătui, <iar> - pentru a se tăcea în privința multor altor primejdii duhovnicești și lumești care s-au petrecut de obicei în urma vecinătății de osândit a acestora - , credința creștină și cinstea multor oameni de treabă este ponegrită peste măsură hotărâm: ca nici o față bisericască, seculară, obște, colegiu sau convent să nu îngăduie ca astfel de ființe nerușinate și respingătoare să locuiască în vreo cetate, târg, sau sat, în casele sau pe moșiile lor; nici să nu îndrăznească, în vreun fel anume sau prin înșelăciune, să cedeze, așeze, vândă sau dăruiască acestora sau altora, în numele lor sau în locul lor, sau <altora> cărora le-a mers vestea de codoșie, ocrotire, negustorie, conviețuire sau adăpostire a unor astfel de femei, casele însele sau moșia sa...”.

³⁷*Ibidem*, p. 252.

³⁸*Ibidem*, p. 267-268.

³⁹ Robert Born, *Coexistența etniilor și a confesiunilor din Transilvania, reprezentată în cărțile de costume și în vedutele urbane din secolul al XVII-lea până în secolul al XIX-lea*, în Joachim Bahlche, Konrad Gundisch (editori), *Toleranță, coexistență, antagonism. Percepții ale diversității religioase în Transilvania, între Reformă și Iluminism*, Editura Mega, Cluj – Napoca, 2013, p. 188.

⁴⁰ Dan Horia Mazilu, *Văduvele sau despre o istorie la feminin*, p. 322.

⁴¹ Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, IV, Editura Științifică, București, 1995, p. 386.

fenomenului vrăjitoriei în Transilvania și părțile marginase ale Ungariei, ”...unde populația ajunge să fie încredințată ...că este bântuită de vrăjitorie...”⁴²

În **Descrierea Transilvaniei (1583)**, iezuitul Antonio Possevino remarca faptul că o serie de preoți catolici din scaunele secuiești trăiau în concubinaj, neglijând regula castității și celibatului iar unii preoți erau și alcoolici⁴³. În suburbiile Clujului, la mijlocul veacului al XVII-lea, pastorul luteran Conrad Iacob Hildebrandt a văzut numeroși vagabonzi, izgoniți din alte părți⁴⁴. Același pastor german remarcă fenomenele sociale negative desfășurate în închisorile din Transilvania, în speță cea din Alba Iulia⁴⁵.

Umanistul Anton Verancsics (1501-1573), ajuns spre sfârșitul vieții arhiepiscop catolic de Strigoniu și vicerege al Ungariei habsburgice (septembrie 1569), remarca amploarea fenomenului răpirii miresei în societatea românească transilvăneană, în pofida reglementărilor bisericești și a legislației civile a Principatului⁴⁶. Răpirea fetelor continuă să fie obicei și în veacul al XVII-lea în satele românești din Ardeal, astfel că, în anul 1653, Constituțiile Aprobate ale Transilvaniei prevăd pedepse severe pentru tinerii care își răpesc mireasa, inclusiv pedeapsa cu moartea, în cazul în care fata sau femeia nu a fost de acord sau

⁴² *****Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII, volum îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 216: ”...Căci femeii de toate vârstele sunt executate în fiecare an pentru această crimă, și de obicei în temeiul unor mărturii că ar fi amenințat să facă vreun rău vecinilor lor, copiilor acestora, bunurilor, vitelor și celorlalte lucruri ale lor, puse în legătură cu unele întâmplări corespunzătoare ce par să se fi produs după aceea...”

⁴³*Ibidem*, vol. II, p. 568: ”...Dintre acești preoți numai patru trăiesc fără femei. Ceilalți s-au însurat, sau înainte de a se face preoți...sau după hirotonisire, când nu era nimeni care să se ducă în căutarea celei de a suta oaie rătăcită, s-au căsătorit (dacă se poate numi căsătorie) cu acele concubine. Toți aceștia dedați beției pe care au deprins-o bând bere, băutura obișnuită în acele locuri, sunt cei mai neluminați cu puțință, neștiind nici măcar să-și decline numele...”

⁴⁴*Ibidem*, vol. V, p. 556: ”...După Brașov, Clujul este cel mai populat <oraș >, având suburbia foarte mari, în care își găsesc azil toți vagabonzii izgoniți din alte părți...”

⁴⁵*Ibidem*, vol. V, p. 567: ”...acei arestați trăiau în promiscuitate, bărbații și femeile împreună. După ce s-a constatat că în felul acesta era desfrâu în închisoare, deoarece mai multe femei rămăseseră acolo însărcinate, deținuții au fost despărțiți, bărbații stând la dreapta ieșirii și femeile la stânga, cerșind cu glas tare de la cei ce intrau și ieșeau câte o pomană. Pentru aceasta întindeau prin găurile ușilor niște linguri mari de lemn sau căuce în care trebuiau puse milosteniile. Seara, doi dintre ei scoteau necurățeniile...”

⁴⁶*Ibidem*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1968, p. 406: ”...În privința încheierii căsătoriilor și a respectării lor, aceleași obiceiuri și aceleași legi sunt pentru toți, dar la oamenii de rând neîngrădirea este încă și mai mare. Căci pe fetele pe care voiesc să le aibă ca tovarășe de viață ei mai adeseori le răpesc decât primesc să le fie date în căsătorie, socotind că așa este mai cu cale, și că în chipul acesta legătura între soți va fi mai tare decât dacă ele le-ar fi fost dăruite de părinți prin bună învoire, sau de la prima pețire. Iar după ce lucrul s-a desăvârșit, ei se prefac că nu le pare rău și se împacă fără greutate, prin mijlocirea prietenilor și rudelor celor două părți...”

dacă părinții nu s-au învoit⁴⁷. Mitropolitul ortodox al Ardealului, Dosoftei, a convocat în vara anului 1627 un mare sobor bisericesc la Alba Iulia, care a stabilit, printre alte măsuri, o amendă importnată (40 de florini) pentru credincioșii care răpeau fete⁴⁸.

Autoritățile principatului au încercat să facă ordine în legislația familiei, interzicând bigamia și obiceiul răpirii fetei de către flăcăul îndrăgostit, fără să fi obținut consimțământul părinților fetei. Erau prevăzute pedepse severe (200 de florini) pentru preoții ortodocși care ar fi divorțat familii ”fără o cauză justă, sau ar cununa pe cei de altă religie, sau, cu știință, pe vreun om cu două neveste, sau persoane răpite și nu cerute în chip obișnuit, sau dintre aceia ce după hotărârile țării nu le este permis să stea unul lângă altul...”⁴⁹

Este întânit și incestul, chiar în cazul unor familii boierești din Țara Făgărașului. În 1618, principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen, a decis ca nobilul George Rekes, împreună cu fiica sa vitregă, care au săvârșit păcatul incestului, să fie executați prin ardere, iar casa lor din orașul Făgăraș a revenit fiscului, fiind dăruită de principe castelanului Făgărașului, Mihai Fuzer⁵⁰.

În Transilvania, în sec. XVII – XVIII, condițiile dure ale existenței, greutatea muncilor de fiecare zi, grijile și nevoile cotidiene, nu lăsau prea mult loc pentru afecțiune, sentimentalisme sau efuziuni sentimentale, față de copii. Chiar de la naștere, copiii sunt tratați cu oarecare duritate, ce impunea probabil o anumită selecție naturală, odraslele care

⁴⁷ +++*Constituțiile Aprobate ale Transilvaniei (1653)*, traducere, studiu introductiv și note de Alexandru Herlea, Valeriu Șotropa, Romul Pop, Iuliu Nasta, Ioan N. Floca, ediție îngrijită și prefață de Liviu Marcu, Editura Dacia, Cluj- Napoca, 1997, p. 232: ”...Acei valahi care, după obiceiul rău de mai înainte, și-ar răpi nevestele hoștește, să fie pedepsiți cu moartea, dacă fata sau femeia nu ar fi consimțit, sau tații sau mamele acelora, care sunt în drept să se învoiască, nu s-au învoit; iar dacă aceia s-au învoit, să se răscumpere cu prețul capului, care preț să se dea stăpânului de pământ acolo unde s-a săvârșit silnicia; și oficialii să execute 12 florini; iar ceilalți complici să-și răscumpere capul de la oficiali....”

⁴⁸ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ediția a II-a, București, 1994 p. 63.

⁴⁹ +++*Constituțiile Aprobate ale Transilvaniei (1653)*, p. 59.

⁵⁰ +++*Documente făgărașene*, vol. I (1486-1630), editate de Antal Lukacs, Editura Scriptorium, București, 2004, p. 203-204, doc. 181: ”...Nos Gabriel Bethlen memoriae commendamus etc. quod nos cum ad nonnullorum fidelium dominorum consiliarorum nostrorum singularem nobis propterea factam intercessionem, tum vero attentis et consideratis fidelitate fidelibusque servitiis fidelis nobis dilecti egregis Michaelis Fuzer, arcis nostrae Fogarasisensis castellani supremi quae ipse nobis et huic regno nostro Transilvaniae, cum in hoc, quo nunc fungitur officio, tum vero in aliis negotiis fidei suae commissis exhibuit et impendit ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est, totalem igitur et integram domum in oppido nostro Fogarasiensi ... verum ex eo quod ipse posthabito sacro sancto coniugale thoro scelestissime cum privigna sua multis vicibus incestuosum commississet adulterium ac cum eadem igni flaminisque concrematis nullum ex legitima uxore legitimum superstitem reliquisset haeredem, sed in utroque sexu defecisse ac ideo dicta domus ad nos fiscumque nostrum et consequenter collationem nostram legitime et iuste devoluta esse perhibetur et redacta...”

supraviețuiau fiind cu atât mai rezistente, posedând o vitalitate ce permitea o speranță de viață mai ridicată⁵¹. Mortalitatea infantilă era destul de frecventă în societatea românească în care se estimează că natalitatea se situat la 40 nou născuți la mia de locuitori, în timp ce rata mortalității infantile ajungea la 36-38 la mie⁵². În societatea tradițională românească, copiii au fost tratați într-un mod care nu se aseamănă deloc cu cel de astăzi⁵³. Așa cum sugerează sursele de epocă, copiilor de vârstă mică nu li se acorda o atenție deosebită⁵⁴.

Obturarea sentimentelor de grijă și afecțiune conducea la indiferență și neglijență, evidențiate prin abandonarea unor noi născuți sau, chiar mai grav, în unele cazuri prin infanticid (voluntar sau involuntar). Se constată frecvența copiilor asfixiați în pat, din cauză că aceștia dormeau împreună cu părinții și erau striviți în timpul somnului. S-a susținut că era vorba de un procedeu de limitare a nașterilor într-o societate în care avortul și infanticidul propriu-zis se pedepseau cu moartea și în care nu existau procedee și mijloace contraceptive. Faptul poate fi pus pe seama neglijenței și poate fi încadrat la limită între accidental și intențional, datorat mai degrabă neglijenței decât unei rele intenții manifestate expres în acest sens. De asemenea, sodomia (homosexualitatea) era pedepsită cu moartea, prin arderea pe rug, în Statutele Țării Făgărașului (1508)⁵⁵.

Concluzii

Marginalii reprezintă, în Țările Române în Evul Mediu, meserii ilicite (călău, cioclu, prostituată etc.), precum și categorii sociale excluse ca vrăjitoarele, sinucigașii, sodomiții (homosexualii). De asemenea răpirea fetelor, fără acordul părinților, în vederea căsătoriei, cu încălcarea normelor Bisericii era condamnată și sever pedepsită. Concubinajul nu era tolerat de biserica ortodoxă și cea catolică, fiind aspru condamnat iar bastarzii erau suspuși oprobiului societății.

Bibliografie

Izvoare

⁵¹ Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 2001, p. 140.

⁵² Ștefan Lemny, *Sensibilitate și istorie în secolul al XVIII-lea românesc*, Editura Meridiane, București, 1990, p. 117-119.

⁵³ Toader Nicoară, *op. cit.*, p. 144.

⁵⁴ Detalii la *Ibidem*, p. 145-146.

⁵⁵ Valeriu Costăchel, Petre P. Panaitescu, Aurel Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Editura Științifică, București, 1957, p. 489.

*** *Călători străini despre Țările Române*, vol. I-II, V-VIII, Editura Științifică, București, 1968-1970, 1973-1983.

*** *Constituțiile Aprobate ale Transilvaniei (1653)*, traducere, studiu introductiv și note de Alexandru Herlea, Valeriu Șotropa, Romul Pop, Iuliu Nasta, Ioan N. Floca, ediție îngrijită și prefață de Liviu Marcu, Editura Dacia, Cluj- Napoca, 1997.

*** *Documente făgărășene*, vol. I (1486-1630), editate de Antal Lukacs, Editura Scriptorium, București, 2004.

Lucrări generale

Costăchel Valeriu, Panaitescu Petre P., Cazacu Aurel, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Editura Științifică, București, 1957.

Delumeau, Jean, *Frica în Occident (secolele XIV-XVIII)*. O cetate asediată, vol. II, Editura Meridiane, București, 1986.

Drimba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, vol. IV, Editura Științifică, București, 1995.

Fossier, Robert, *Oamenii Evului Mediu*, Editura Artemis, București, 2011.

Nicoară, Teodor, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 2001.

Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ediția a II-a, București, 1994.

Sachelarie Ovid, Stoicescu Nicolae, *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, Editura Academiei Române, București, 1988.

Lucrări speciale

Born, Robert, *Coexistența etniilor și a confesiunilor din Transilvania, reprezentată în cărțile de costume și în vedutele urbane din secolul al XVII-lea până în secolul al XIX-lea*, în Joachim Bahlche, Konrad Gundisch (editori), *Toleranță, coexistență, antagonism. Percepții*

ale diversității religioase în Transilvania, între Reformă și Iluminism, Editura Mega, Cluj – Napoca, 2013.

Halic, Bogdan Alexandru *Civilizația tradițională românească în secolele XIV-XVI*, în *** *Istoria Românilor* (tratat), vol. IV, ediția a II-a revăzută și adăugită, coord. acad. Ștefan Ștefănescu, acad. Camil Mureșanu, acad. Ioan Aurel Pop, Editura Enciclopedică, București, 2012.

Lemny, Ștefan, *Sensibilitate și istorie în secolul al XVIII-lea românesc*, Editura Meridiane, București, 1990.

Mazilu, Dan Horia, *Lege și fărădelege în lumea românească veche*, Editura Polirom, Iași, 2006.

Mazilu, Dan Horia, *Văduvele sau despre o istorie la feminin*, Editura Polirom, Iași, 2008.

Mureșan Camil, Pop Ioan Aurel, Teotoi Tudor, *Organizarea judecătorească*, în *** *Istoria Românilor*, vol. IV, ediția II-a, revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2012,.

Turcuș, Șerban, *Sinodul general de la Buda (1279)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca, 2001.